

Tiendegilder i Vær sogn

I det følgende fortælles om begrebet ”tiende”, der i Vær sogn medførte, at der i 1800-tallet blev holdt to store gilder. Tienden gik til aflønning af præst og vedligeholdelse af kirkerne i Vær og Nebel. Tienden blev afskaffet i 1918.

Historie

Efter gammel jødisk ret skulle jøderne betale tiende til deres præster, da disse ikke måtte eje gods. Samme krav indførtes i år 585 af den katolske kirke på Mácon-konciliet i Frankrig.

Et gilde på landet. Maleri af Rasmus Christiansen, ca. 1910.

I Danmark blev tiende gennemført omkring år 1100, dog efter hårde kampe med befolkningen (Knud den Hellige 1080-1086). Tiende var oprindeligt en afgift (1/10) på al indtægt. Senere blev den på forskellig vis ændret til afgift på kornhøst, antal husdyr etc.

Før reformationen bestod tiende af tre lige store dele, én del til biskoppen, én del til præsten og én del til kirken. Efter reformationen tilfaldt bispetienden kongen, kirketienden gik til ejeren af kirken, og præstetienden anvendtes til aflønning af præsten.

Ved en præsts vurdering af kald vejede det tungt, om præstekonen var fortrolig med kaldets indtægter og havde evne til hensigtsmæssig anvendelse af de forhåndenværende midler. Præstelønnen faldt bl.a. i naturalier. Vigtigst var dog udbyttet fra dyrkning af præstegårdens jorder samt af bøndernes korntiende. Hertil kom indtægter fra offer ved kirkelige begivenheder og nannest, dvs. kød, smør, ost og brød, som det var pålagt bønderne at give deres sjælesøger. Set med bondeøjne var præster holdne mænd.

Begrebet tiende findes omtalt i mange love og forordninger fra 1568, 1810, 1852, 1856, 1894, 1903, 1908 og 1918. Heraf ses, at tiende har været et emne af stor vigtighed for såvel præster som befolkning.

Vær sogn

Efter kyndelmisse (2. februar) blev tiendelisten rundsendt, og så trak det op til to store gilder i Vær sogn. Der skulle betales præste- og kirketiende, og da betalingen ikke skete samtidig, blev det til to gilder. Betalingen gik til præsteløn og vedligeholdelse af Vær- og Nebel kirke, der ejedes af Stensballegård. Kirken i Nebel blev nedbrudt i 1878. Vær kirke blev i 1971 som en af de sidste kirker i Århus Stift gjort selvejende.

Præstegilde

Om formiddagen eller aftenen forud for gildet indsamledes tienden hos to valgte gårdmænd og to husmænd. Bønderne forhastede sig ikke, de blev sammen nogle timer for at spille kort og havde selv frokosten med. Værterne serverede varmt øl.

Derefter kørte den ene gårdmand og den ene husmand som sendebud med tienden op til præsten. Senere returnerede de med et anker øl, idet præsten efter gammel skik skulle give et anker godt øl, to sæt spillekort samt to tykke og to tynde støbte lys. Dette fandtes bestemt i en kgl. Resolution fra 1568, men øllet måtte ikke nydes i præstegården. Det skulle nydes i et gildehus, og det var forbudt at sætte præsten i yderligere bekostning.

Når sendemændene kom tilbage med det fyldte anker øl kunne gildet begynde hos hver af de to sendemænd. Næste år blev det de to medhjælperes tur til at være sendemænd, og således skiftede man år for år. Ca. ved 14-tiden begyndte det egentlige gilde, og det varede til langt ud på natten. Først spillede man kort og drak øl og brændevin. Derefter fulgte spisningen, hvortil konerne i hvert fald var med, hvis de ikke allerede var mødt sammen med mændene. Retten kunne være kogt flæsk og hvidkål, derudover flæskesylte og medisterpølse, flækket på langs. Efter spisningen blev der atter spillet kort, drukket kaffepuncher og snakket til ud på de små timer. Næste dag mødtes mændene for at ”gøre redelighed” og spille kort til sent på aftenen.

Gildet hos husmændene holdt undertiden så længe, at gårdmændene også kunne være med dér. En af dem, Claus Vollesen, nåede det engang. Fuld var han, og mere blev han. Han ville spille "Mis" og havde en pung med stort indhold, men han kom til at "bøsse". For de andre skrev "beterne" med kridt på bordet, og Claus fik dem næsten alle. Han så ikke, at de andre skrev på hans konto. Husmændene drak til den store guldmedalje. Højdepunktet nåedes med en "Harlekin", lidt kaffe i koppen, der fyldes op med brændevin. Drikken blev dernæst sødet med kridt i stedet for sukker, og man brugte en lyseprås at røre med, indtil kun tråden var tilbage. Det var "en stram jen" at drikke.

Kirkegilde

I februar indbetaltes kirketienden til Stensballegård, der var ejer af kirkerne i Vær og Nebel, dvs. 2 tdr. byg pr. 1 tdr. Htk (tønder hartkorn). Tienden gik til vedligeholdelse af kirkerne. Pengene indsamledes skiftevis rundt omkring på gårdene, og kirkeværgen mødte det pågældende sted for at tage imod.

Stensballegård gav visse procenter af beløbet til gildet. En gårdmand fortæller således, "at da det blev min tur til at holde gilde, fik jeg 11 kr. af Stensballegård". Alle kunne komme med til gildet for 3 kr. pr. par, selv om de ikke var pligtige til at betalte tiende.

Gildet begyndte om eftermiddagen med koldt bord, derudover fik man en varm ret samt kaffe og kage. Både mænd og kvinder deltog. Senere fik kvinderne atter kaffe, medens mændene fik rompuncher. Øl, brændevin og tobak var til stadighed på bordet. Der blev danset vals, polka og især kontra. Manden, der holdt gildet, betalte for to spillemænd med violin og fløjte. Ved midnat var der atter spisning.

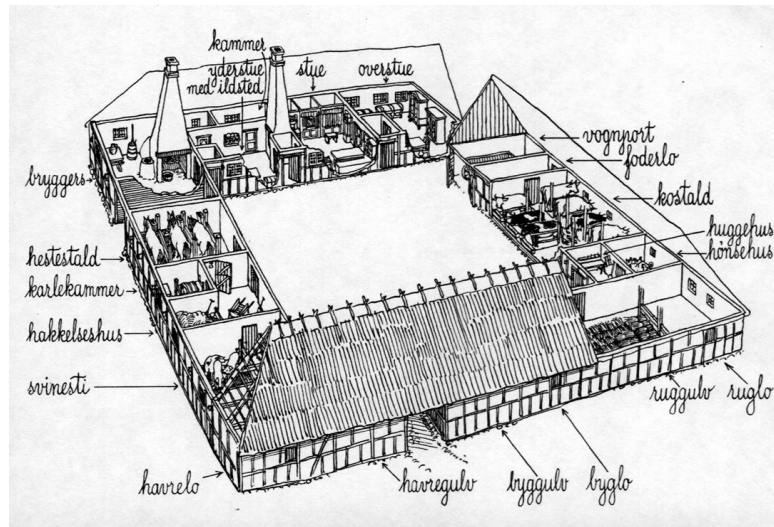
Næste aften var der et lignende gilde for ungdommen. Karlene betalte spillemandspengene. Undertiden var der også gilde for børnene den næstfølgende eftermiddag. Manden, i hvis gård gildet holdtes, betalte alt, hvad der kom til at mangle.

Besvær

Provst Fr. C. J. Høegh-Guldberg (1813-1902) ved Vær Kirke havde besvær med at få tiende af bønderne. Det tog han dog ikke så nær. "Hvad de nægter mig ved fordøren, det giver de min kone ved bagdøren", sagde han. Og det slog til. Bønderkonerne var ikke så standhaftige som deres mænd, og de listede som før til præstegården med smør, æg, fårelår og andre gode ting. Det var måske mest af hensyn til provstinden, - hun var så rar.

Afslutning

Ordringen med tiende ophørte endeligt i 1918. Dermed var forudsætningen for gilderne borte. I Stensballe holdt man endnu "tind'gild" endnu et par år. Det skete i forsamlingshuset med kaffe og dans, men 1. verdenskrig (1914-1918) med dens rationering havde i princippet gjort ende på den gamle skik.

Typisk gård i 1800-tallet. Tegning af Flemming Bau.

Litteratur

Gejlager, A. J., 1946. Nord for Horsens Fjord. Folkemindeoptegnelser fra Voer Herred. Forlaget Ejnar Munksgaard, København.

Gejlager, A. J., 1951. Væhr Kirke og nogle af dens præster. Østjysk Hjemstavnsforenings Aarskrift.

Salomonsens Konversations Leksikon, 1927. Anden Udgave.

Steenberg, A., 1971. Dagligliv i Danmark 1720-1790. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Olsen, R. A., 1978. Bondens gård for 100 år siden. Forlaget Carlsen.